

Електронне наукове фахове видання "Ефективна економіка" включено до переліку наукових фахових видань України з питань економіки (Категорія «Б», Наказ Міністерства освіти і науки України від 11.07.2019 № 975) www.economy.nayka.com.ua | № 7, 2021 | 29.07.2021 р.

DOI: [10.32702/2307-2105-2021.7.93](https://doi.org/10.32702/2307-2105-2021.7.93)

УДК 331.1

*Л. В. Овчаренко,
к. е. н., доцент, Національна академія внутрішніх справ
ORCID ID: 0000-0001-9492-114X*

ДИСТАНЦІЙНА РОБОТА ЯК ФАКТОР ВПЛИВУ НА ЕКОНОМІЧНУ БЕЗПЕКУ ПІДПРИЄМСТВА

*L. Ovcharenko,
PhD in Economics, Associate Professor, National Academy of Internal Affairs*

REMOTE WORK AS A FACTOR INFLUENCING THE ECONOMIC SECURITY OF THE ENTERPRISE

Статтю присвячено дослідженню сучасного стану запровадження такого явища як дистанційна робота на підприємствах України, що викликано різними чинниками. Розглянуто основні фактори, що стимулюють розвиток та запровадження такої форми в сучасних реаліях: пандемія коронавірусу COVID 19, цифровізація суспільства, інноваційні технології тощо. Визначено ключовий вплив запровадження дистанційної роботи на економічну безпеку підприємства. Автор здійснює розгляд такого взаємозв'язку через використання інструменту SWOT-аналізу: виділення та оцінку сильних та слабких сторін, можливостей та загроз дистанційної роботи для розвитку та формування економічної безпеки підприємства

За результатами дослідження зроблено висновки про необхідність зміцнення економічної безпеки за рахунок посилення сильних сторін внутрішнього середовища компанії та використання можливостей, які існують в зовнішньому оточенні. Та проаналізовані шляхи зменшення впливу негативних факторів як всередині компанії, так і за її межами.

The article is devoted to the study of the current state of introduction of such a phenomenon as remote work at the enterprises of Ukraine, which is caused by various factors. The main factors that stimulate the development and introduction of this form in modern realities are: the COVID 19 coronavirus pandemic, digitalization of society, innovative technologies etc. The key impact of the introduction of remote work on the economic security of the enterprise is determined. Economic security of the enterprise is studied as a state of the system of enterprise's interaction with subjects of internal and external environment in which the enterprise together with state institutions using their own resources is capable to reveal threats to its activities, avoid them, level their influence, mitigate or overcome consequences. One way to mitigate the effects of threats to modern business in today's society is to introduce remote work.

The first attempts at remote work, or teleworking, have been made for some time in many countries. The article generalizes main characteristics of remote such as work outside the working premises or the owner's territory, flexible working day, use of information technologies, need for specific equipment, etc.

The author considers the following connection through the use of SWOT-analysis tool: identification and assessment of strengths and weaknesses (factors of the company's internal environment and can be regulated from within), opportunities and threats (external factors and which the company cannot directly influence) of remote work for the development and formation of economic security of the enterprise. Some new forms of remote work, in particular hot-desking, its advantages and disadvantages for individual firms are analyzed.

According to the results of the research, it was concluded that it is necessary to strengthen economic security by improving the strengths of the company's internal environment and the use of opportunities that exist in the external environment. However, the ways of reducing the influence of negative factors both inside and outside the company are analyzed.

Ключові слова: економічна безпека; дистанційна робота; SWOT-аналіз; хот-дескінг; правопорушення в кіберпросторі.

Key words: economic security; remote work; SWOT-analysis; hot-desking; cybercrime.

Постановка проблеми

Економічна безпека підприємств є важливим фактором розвитку економіки будь-якої країни. Сучасні проблеми, що визріли в національних та світовій економіці, вимагають шукати інноваційних способів адаптації до нових викликів сьогодення. Одним з таких викликів є перехід до цифрового суспільства, «цифровізації» країни, активним використанням новітніх інформаційних та інших видів технологій. Також, вже третій рік весь світ переживає загрозу COVID 19, що призвело до запровадження карантинних обмежень, як в кожній окремій країні, так і в глобальній економіці. Велика кількість видів економічної діяльності виявились під загрозою банкрутства. В таких умовах підприємці намагаються шукати способи подолання даної загрози, що змушує шукати нові можливості та способи виконання робочих завдань в тих умовах, що спричинені, в першу чергу, зовнішніми обставинами, але також і питаннями внутрішньої реструктуризації діяльності господарюючого суб'єкта.

Аналіз останніх досліджень та публікацій

Вивченню теоретичних аспектів економічної безпеки на всіх рівнях національної економіки присвячені роботи таких науковців як З.С.Варналій, А. С.Гальчинський, В.В.Засанський, Б.М. Андрушків, Г.В. Козаченко. Актуальні проблеми дистанційної роботи досліджуються в роботах науковців С.Сільченко, О.О. Герасименко, А.М.Колот, Л.В.Щетініна, М.І.Іншин тощо.

Метою статті є здійснення наукового аналізу механізмів впливу дистанційної роботи в різних формах на економічну безпеку підприємства через розгляд позитивних та негативних наслідків даного явища, які викликані як факторами внутрішнього, так і зовнішнього середовища підприємства.

Виклад основних результатів дослідження

Економічна безпека підприємства як умова його діяльності – це стан системи взаємодії підприємства із суб'єктами внутрішнього та зовнішнього середовища, в якій підприємство спільно з інституціями держави з використання власних ресурсів спроможне виявляти загрози його діяльності, уникати їх, нівелювати їхній вплив, пом'якшувати або долати наслідки реалізації загроз [1;с.32]. Безумовно, робота в умовах пандемії та карантинних обмежень, в першу чергу є загрозою зовнішньою, певними форс-мажорними обставинами, які не можна було передбачити. Але ми повинні враховувати і ту обставину, що ця ситуація впливає на працівників, їх матеріальний, фінансовий, а також психологічний стан, що в свою чергу, створює внутрішні загрози економічній безпеці підприємства.

Одним із способів пом'якшити наслідки загроз, що виникають в сучасному суспільстві для діяльності підприємства, є запровадження дистанційної роботи.

Перші спроби дистанційної роботи, або телероботи, робилися вже достатньо давно в багатьох країнах. В статті латвійського вченого А.Байкова зазначалось, ще в 2011 році, що «гнучкість трудових відносин може забезпечуватись як на державно-нормативному, так і на договірному рівні. На необхідність законодавчого закріплення на європейському рівні гнучких можливостей роботи на дому із застосування комп'ютерної техніки орієнтує прийнята Єврокомісією в липні 2008 року «Оновлена соціальна програма для народу Європи в ХХІ сторіччі», основною ідеєю якої є нагальна необхідність перейти до оновленого суспільства; до будівництва «соціальної ринкової економіки». [2]

Згідно Закону України «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо удосконалення правового регулювання дистанційної, надомної роботи та роботи із застосуванням гнучкого режиму робочого часу» дистанційна робота - це форма організації праці, за якої робота виконується працівником поза робочими приміщеннями чи територією власника або уповноваженого ним органу, в будь-якому місці за вибором працівника та з використанням інформаційно-комунікаційних технологій. [3]

А.М. Колот суттєвими ознаками дистанційної роботи визначає віддаленість робочого місця від класичного місця роботи, ненормований робочий час, віртуальність середовища, у якому протікає трудова діяльність, використання інформаційних і комунікаційних технологій, гнучкість соціально-трудових відносин. Дистанційна зайнятість – це нестандартна форма зайнятості, яка заснована на гнучких соціально-трудовах відносинах між працівником і роботодавцем і відбувається у віртуальному середовищі з використанням інформаційних і комунікаційних технологій [4, с. 6]. З точки зору О.О. Герасименко, дистанційну зайнятість правомірно розглядати не лише з позицій нестандартності, а й під кутом зору інноваційності, оскільки така форма соціально-трудовах відносин передбачає комплекс нововведень щодо взаємодії держави, найманих працівників, роботодавців, яка на практиці породжує низку соціально-економічних зисків і загострює організаційно-правову визначеність [5, с. 234].

Однією з форм гнучкої зайнятості є «гнучке робоче місце» або робота поза основним офісом (flexi-place), представлена двома різновидами: (1) робота на дому без використання інформаційних технологій, в т.ч. для осіб, які перебувають в постійних поїздках (homeworking); (2) робота поза основним офісом з використанням інформаційних технологій протягом повного робочого дня (teleworking / telecommunitе). Під телероботою розуміється така організація праці та / або форма виконання працівником трудових обов'язків, яка могла б здійснюватися в приміщеннях роботодавця, але регулярно здійснюється поза цими приміщеннями, використовуючи для спілкування з керівництвом і колегами інформаційні технології. Різниця телеробота з дому або з інших місць, але не з приміщень роботодавця (мобільна телеработа, різні децентралізовані форми телероботи). [2]

Таким чином, можна узагальнити основні характеристики дистанційної роботи – робота поза робочим приміщенням або територією власника, гнучкий робочий день, використання інформаційних технологій, необхідність специфічного обладнання тощо.

Зробимо спробу узагальнити та проаналізувати з різних сторін наслідки для економічної безпеки запровадження дистанційної роботи на підприємствах України. Для цього використаємо такий інструмент як SWOT аналіз, який активно використовується в маркетингових дослідженнях. Нам здається, що саме цей інструмент відповідає змісту визначення економічної безпеки, що наводилось на початку статті як стану системи взаємодії із суб'єктами внутрішнього та зовнішнього середовища.

Нагадаємо, що згідно даного інструментарію слабкі та сильні сторони – це внутрішні складові в діяльності підприємства, можливості та загрози – це фактори зовнішнього середовища.

Таблиця 1.
Аналіз сильних, слабких сторін, можливостей та загроз дистанційної роботи на економічну безпеку підприємства.

<p align="center"><u>Сильні сторони:</u></p> <ul style="list-style-type: none"> • Економія на утриманні офісу (офісні площі менші за обсягом); • використання технології «hot desk» - чередування на роботі • можливість виконувати роботу в умовах пандемії, карантинних обмежень <p align="center">економія часу та коштів на пересування.</p>	<p align="center"><u>Слабкі сторони:</u></p> <ul style="list-style-type: none"> • Віддалений та відстрочений контроль; • ізолюваність, відсутність прямих контактів; • порушення балансу між професійним та особистим життям; • стрес, сімейні проблеми; • труднощі з документообігом.
<p align="center"><u>Можливості:</u></p> <ul style="list-style-type: none"> • Вибір персоналу більш широкий, можна залучати працівників з інших міст та навіть країн; • можливість залучати до роботи працівників з обмеженими можливостями; <p align="center">робота в умовах пандемії, карантину, нокдауну.</p>	<p align="center"><u>Загрози:</u></p> <ul style="list-style-type: none"> • правопорушення в кіберпросторі; • загрози з боку конкурентів, використання різноманітних форм недобросовісної конкуренції.

До сильних сторін віднесемо ті фактори, на які підприємство може впливати власними силами та які посилюють захист підприємства та зміцнюють економічну безпеку.

В першу чергу можна говорити про зменшення витрат на утримання офісу за рахунок роботи тим же штатом на площах меншого розміру, що суттєво зменшує оренду плати, комунальні платежі тощо. Також, працівники отримують певні переваги, економлячи час на дорогу.

Інноваційність проявляється через нову модель організації офісного простору, так званого Hot Desking. Hot Desking - це нова модель організації офісного простору, що припускає спільне використання робочих столів. Тобто за співробітниками не закріплюється окреме місце. Вони займають простір після попереднього узгодження (домовляються між собою). Такий підхід дозволяє домогтися високої мобільності працівників та оптимізації використання офісу. Вперше цю модель використовували в США в 90-х роках. Основна причина застосування - економія бюджету компанії.

Як показала практика, система незакріплених робочих місць ідеально прижилася в фірмах, в яких співробітники (або весь штат, або ж одна-дві людини) знаходяться в роз'їздах по роботі. При цьому їх місце пустує без діла. Якщо офіс орендований, то за це місце орендар платить певну суму. Тому американські і

європейські компанії вирішили позбутися цих витрат і перейшли на систему Hot Desking (гарячі столи). В Україні така концепція використання офісного простору тільки набирає свою популярність.

Переваги концепції незакріплених місць можна викласти наступним чином:

- Економія коштів за рахунок більш ефективного використання наявного офісного простору

Підприємство може використовувати приміщення менших розмірів;

- відділи відмінно контактують між собою (не потрібно бігати по кабінетах і шукати потрібного фахівця);

- стимулюється творчий підхід;

- оперативно вирішуються поточні проблеми;

- зміцнюються дружні і професійні відносини серед співробітників.

Модель «гарячих столів» буде корисна для невеликих стартап проектів і для компаній, що орендують офісні приміщення в елітних районах міста, де вартість квадратного метра вище за ринкову в кілька разів [6].

Ще однією перевагою є по суті єдина можливість роботи в умовах пандемії та карантину.

Якщо ми розглядаємо слабкі сторони запровадження дистанційної роботи, переважно вони пов'язані з впливом на персонал: ізоляваність працівників, що викликає психологічний дискомфорт, порушує баланс між професійними та особистим життям. Крім того дистанційна робота вдома є більш напруженою, менше перерв, що призводить до збільшення обсягу роботи, а також до скорочення соціальних зв'язків. Згідно з даними опитування компанії CSA, близько третини опитаних зізналися, що за час карантину і роботи з дому погіршився їх психологічний і фізичний стан. Стільки ж респондентів (трохи менше 30 %) кажуть, що робота з дому ускладнила їх відносини з сім'єю, погіршила якість сну і харчування. Приблизно четверо з десяти опитаних вважають, що погіршився їх «соціальний зв'язок» з колегами і керівництвом, оскільки його складно підтримувати онлайн. [7]

Власники підприємств звертають увагу на відсутність візуального контролю за працівниками, труднощами з документообігом, оскільки цифровізація ще не є 100 відсотковою.

Також, власники підприємств висловлювали незадоволення складнощами переходу на дистанційну роботу, необхідністю реорганізації роботи в нових умовах. Але це є проблемами початкового характеру, які потім зникають.

Можливості, що створюються в зовнішньому середовищі, також з нашої точки зору, в першу чергу пов'язані з персоналом. Дистанційна робота не обмежує можливості залучати працівників з інших міст та навіть країн, що створює широкі рекрутингові пули. Змінюються і підходи до юридичного оформлення працівників, активніше можна використовувати роботу на умовах фрилансу та інших форм.

Крім того, коли зараз в умовах пандемії країни оголошують локдауни, дистанційна робота це безперечно можливість для підприємства продовжувати свою роботу, не звільняти персонал та комунікувати зі своїми партнерами та клієнтами.

Необхідно враховувати загрози, що виникають в зв'язку з переходом на дистанційну роботу. Як наголошують експерти, перехід на віддалений режим роботи підвищує технологічні ризики – від витоку конфіденційної інформації до втрати даних та доступності систем, оскільки не всі компанії можуть надати співробітникам обладнання, і вони змушені працювати з застосуванням домашніх комп'ютерів. [7]

В Україні діють закони та нормативні акти, які регулюють відносини в сфері кібербезпеки. До правової основи кібернетичної безпеки України входять такі нормативно-правові акти: Конституція України, закони України «Про основні засади забезпечення кібербезпеки України», «Про інформацію», «Про захист інформації в інформаційно-телекомунікаційних системах», та інші закони, Доктрина інформаційної безпеки України, Конвенція Ради Європи про кіберзлочинність та інші міжнародні договори, згода на обов'язковість яких надана Верховною Радою України.

Відповідно до українського законодавства, кібербезпека – це захищеність життєво важливих інтересів людини й громадянина, суспільства та держави у процесі використання кіберпростору, яка забезпечує сталий розвиток інформаційного суспільства і цифрового комунікативного середовища, своєчасне виявлення, запобігання та нейтралізацію реальних і потенційних загроз національній безпеці України у кіберпросторі (ст. п. 5 ч. 1 ст. 1 Закону України «Про основні засади забезпечення кібербезпеки України»). [8]

У глобальному розумінні, кібербезпекою є реалізація заходів із захисту мереж, програмних продуктів та систем від цифрових атак.

Відповідно до Конвенції про кіберзлочинність, яка є частиною українського законодавства з 11.10.2005 р., правопорушення в кіберпросторі умовно поділяються на декілька видів. [9] Розглянемо ті, що можуть бути загрозою для підприємства.

До першого виду належать правопорушення проти конфіденційності, цілісності та доступності комп'ютерних даних і систем. До цього виду правопорушень можна віднести ті, що спрямовані проти комп'ютерних систем і даних (наприклад, навмисний доступ до комп'ютерної системи або її частини; навмисне пошкодження, знищення, погіршення, зміна або приховування комп'ютерної інформації; навмисне вчинення, не маючи на це права, виготовлення, продажу, придбання для використання, розповсюдження або надання для використання іншим чином пристроїв, включаючи комп'ютерні програми). Другий вид - правопорушення, пов'язані з комп'ютерами. Вони характеризуються умисним діянням, що призводить до втрати майна іншої особи шляхом будь-якого введення, зміни, знищення чи приховування комп'ютерних даних або будь-якого

втручання у функціонування комп'ютерної системи, з шахрайською або нечесною метою набуття, не маючи на це права, економічних переваг для себе чи іншої особи. [10]

Виходячи з даної класифікації правопорушень в кіберпросторі, ми бачимо, що робота з дому з використанням власного обладнання, створює більш сприятливі умови для здійснення вищеперерахованих правопорушень. Такі правопорушення не завжди можна уникнути, працюючи і на підприємстві. Можливо, попередження цих загроз за умов дистанційної роботи вимагає додаткового фінансування, але ризик може бути значно зменшений.

Ще одна загроза полягає в більш вільному доступі конкурентів до працівників, що знаходяться за межами підприємства. Використання різних форм недобросовісної конкуренції (неправомірне збирання, розголошення та використання комерційної таємниці, підкуп працівника, посадової особи постачальника тощо)[11] може бути активно використано, оскільки доступ до працівника за межами підприємства значно полегшений. Але тут також можна зменшити ризики за рахунок мотиваційної роботи з персоналом підприємства, створення таких умов праці, які б виключали можливість угод працівників з конкурентами.

Висновки

Дистанційна робота для економічної безпеки підприємства має низку як переваг, так і недоліків. Сучасні умови розвитку світового господарства, глобалізація економічних відносин, поширення пандемій, інші фактори вимагають шукати шляхи уникнення загроз та зменшення слабких сторін та посилювати можливості та сильні сторони запровадження дистанційної роботи в різних формах. Подальші наукові дослідження необхідно пов'язати з удосконаленням та розробкою нормативно-правових актів, що регулюють як питання зайнятості персоналу, так і питання захисту підприємств в кіберпросторі.

Список літератури.

1. Економічна безпека підприємства: [підручник]/ [А.М.Дідик, О.Є. Кузьмін, В.Л.Ортинський, Г.В. Козаченко, Ю.С. Погорелов, О.В. Ілляшенко]: за заг. Редакцією А.М. Дідика – НУ «Львівська політехніка», ТзОВ «Видавнича група «Бухгалтери України», 2019. – 624с
2. А.Байков «Телеработа как одна из разновидностей гибкой занятости в Латвии». Балтийский курс, 14.11.2011. URL: <http://www.baltic-course.com/rus/opinion/?doc=48651>.
3. Закон України «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо удосконалення правового регулювання дистанційної, надомної роботи та роботи із застосуванням гнучкого режиму робочого часу». - Відомості Верховної Ради України (ВВР), 2021, № 20, ст.178.-URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1213-20#Text>
4. Колот А. Трансформація інституту зайнятості як складова глобальних змін у соціально-трудовій сфері.- Україна: аспекти праці. - 2009. № 8. С. 3–14.
5. Герасименко О.О., Щетиніна Л.В., Рудакова С.Г. Дистанційна занятість: сучасні тренди в організації праці та оплаті праці // Бізнес Інформ. – 2017 - № 11. – С.233-239.
6. Hot Desking - что это?. URL: <https://a-office.com.ua/blog/hot-desking-chto-eto/>
7. Беззуб І. Дистанційна форма зайнятості: українські та зарубіжні реалії. - Громадська думка про правотворення. 2020. № 16 (201). С. 4–11. URL: <http://nbuviap.gov.ua/images/dumka/2020/16.pdf>.
8. Закон України «Про основні засади забезпечення кібербезпеки України». URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2163-19#Text>.
9. Конвенція про кіберзлочинність. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/994_575#Text
10. Нікулеску Д. Кібербезпека: вразливі моменти. – Юридична газета online/ 14.05.2019. URL: <https://yur-gazeta.com/publications/practice/inshe/kiberbezpeka-vrazlivi-momenti.html>
11. Закон України «Про захист від недобросовісної конкуренції» URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/236/96-%D0%B2%D1%80#Text>

References.

1. Didyk, A.M. Kuz'min, O.Ye Ortyn's'kyj, V.L. and Kozachenko, H.V. (2019), *Ekonomichna bezpeka pidpryemstva* [Economic security of the enterprise], NU "L'vivs'ka politekhnikha", TzOV "Vydavnycha hrupa "Bukhhaltery Ukrainy", Lviv, Ukraine.
2. Bajkov, A. (2011), "Telework as one of the types of flexible employment in Latvia", Baltyjskyj kurs, available at <http://www.baltic-course.com/rus/opinion/?doc=48651> (Accessed 14 Jul 2021).
3. The Verhovna Rada of Ukraine (2021), The Law of Ukraine "About modification of some legislative acts of Ukraine concerning improvement of legal regulation of remote, home work and work with application of a flexible mode of working hours", available at <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1213-20#Text> (Accessed 10 Jul 2021).
4. Kolot, A. (2009), "Transformation of the employment institution as a component of global changes in the social sphere", *Ukraina: aspekty pratsi*, vol. 8, pp. 3–14.
5. Herasymenko, O.O. Schetinina, L.V. and Rudakova, S.H. (2017) "Remote employment: current trends in labor organization and salaries", *Biznes Inform*, vol. 11, pp.233-239.
6. A-office (2021), "Hot Desking – what is it?", available at <https://a-office.com.ua/blog/hot-desking-chto-eto/> (Accessed 10 Jul 2021).

7. Bezzub, I. (2020), "Remote form of employment: Ukrainian and foreign realities. - Public opinion on lawmaking", Hromads'ka dumka pro pravotvorennia, vol. 16 (201), pp. 4–11. available at <http://nbuviap.gov.ua/images/dumka/2020/16.pdf>. (Accessed 7 Jul 2021).

8. The Verhovna Rada of Ukraine (2017), The Law of Ukraine "On the basic principles of cybersecurity in Ukraine", available at <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2163-19#Text> (Accessed 1 Jul 2021).

9. Council of Europe (2001), "Convention on cybercrime", available at https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/994_575#Text (Accessed 7 Jul 2021).

10. Nikulesku, D. (2019), "Cybersecurity: vulnerabilities", Yurydychna hazeta online, available at <https://yur-gazeta.com/publications/practice/inshe/kiberbezpeka-vrazlyvi-momenti.html> (Accessed 7 Jul 2021).

11. The Verhovna Rada of Ukraine (1996), The Law of Ukraine "On protection of unfair competition", available at: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/236/96-%D0%B2%D1%80#Text> (Accessed 10 Jul 2021).

Стаття надійшла до редакції 19.07.2021 р.